

INFORME DE CONJUNTURA

L'economia del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre

Sumari

Ocupació	2
Atur	4
Preus	5
Empreses i crèdit	6
Comerç exterior	8

Previsions

Ocupació	☹️
Atur	☹️
Preus	😊
Empreses i crèdit	☹️
Comerç exterior	😊

Llegenda icones:

Empitjora

Igual

Millora

Primer trimestre del 2013

Durant el primer trimestre de 2013, l'activitat econòmica del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre mostra uns indicadors molt pessimistes, que es manifesten essencialment per la davallada de l'ocupació i el fort increment de l'atur, amb taxes més de quatre punts superiors a les mitjanes catalana i espanyola.

El mercat de treball de la zona no respon a la falta d'estímuls que hi ha a l'economia, la qual cosa porta a una pèrdua de teixit productiu i de serveis. La manca de crèdit, incloent-hi el de funcionament per a les empreses, i les fortes reduccions en el sector públic fan que la demanda interior disminueixi; a més, la perspectiva de l'exportació està molt condicionada pel baix creixement de la zona euro, on van la major part de les vendes a l'exterior.

L'any 2008, les exportacions a la zona euro representaven el 69,16% del total, però a partir de 2009 es produí una certa diversificació i el 2011 el pes d'aquesta àrea representà el 63,04%, tot i que el 2012 fou el 65,72%. En dades interanuals, el creixement del total exportat aquest darrer any va ser del 3,99%, i el de la zona euro, del 8,40%.

Les perspectives per als mesos vinents no són de canvi de la situació, malgrat que la majoria d'agents econòmics ho demanen; el menor ritme de creixement de les exportacions dels darrers mesos, la disminució de la producció industrial i la caiguda de la demanda interna per la menor inversió i les elevades taxes d'atur porten a considerar que les perspectives de millora global de la situació per a l'àrea els propers mesos només poden venir pel sector turístic.

INFORME ELABORAT PER:

**Grup de Recerca
d'Indústria i Territori
(GRIT) - URV**

Grit
Grup de
Recerca
d'Indústria
i Territori

cambraReus

Cambra de Comerç
de **TORTOSA**

cambra
Tarragona

Cambra de Comerç
de **Valls**

1. ELS OCUPATS

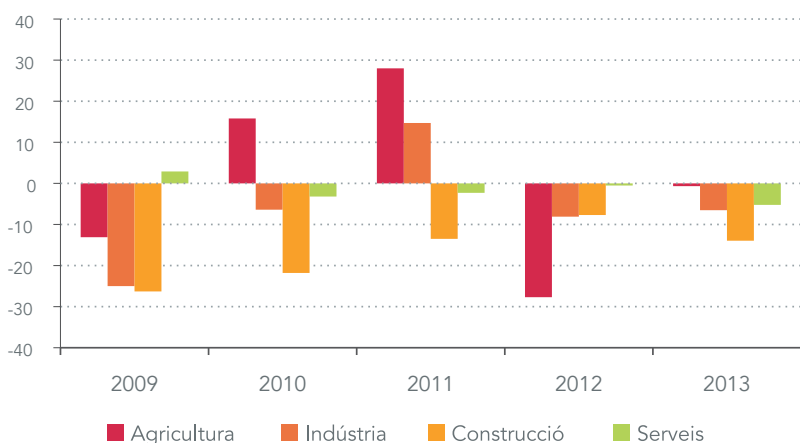
Els ocupats. Primer trimestre (en milers)

TOTAL	2010	2011	2012	2013
Nombre	328,90	331,20	317,70	298,30
Variació	-5,60	0,70	-4,10	-6,11

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis
Milers				
2009	13,9	57,5	48,2	228,7
2010	16,1	53,8	37,7	221,4
2011	20,6	61,7	32,6	216,4
2012	14,9	56,7	30,1	216,0
2013	14,8	53,0	25,9	204,7
Sig. Sectorial %				
2009	4,0	16,5	13,8	65,7
2010	4,9	16,4	11,5	67,3
2011	6,2	18,6	9,8	65,3
2012	4,7	17,8	9,5	68,0
2013	5,0	17,8	8,7	68,6
Var. interanual %				
2008-09	-13,1	-25,0	-26,3	2,9
2009-10	15,8	-6,4	-21,8	-3,2
2010-11	28,0	14,7	-13,5	-2,3
2011-12	-27,7	-8,1	-7,7	-0,2
2012-13	-0,7	-6,5	-14,0	-5,2

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EPA

Variació interanual de l'ocupació (Primer trimestre)

La caiguda del nombre de persones ocupades ha estat molt elevada el primer trimestre de l'exercici, amb una disminució interanual del 6,11%, una disminució similar a la del primer trimestre de 2010. Des d'aleshores no s'havien vist aquests percentatges. El sector terciari ha estat l'activitat que ha mantingut una major resistència a disminuir el nombre d'ocupats. La caiguda de l'ocupació en el sector públic ha estat un dels factors que explica aquesta disminució global de l'ocupació a l'àrea.

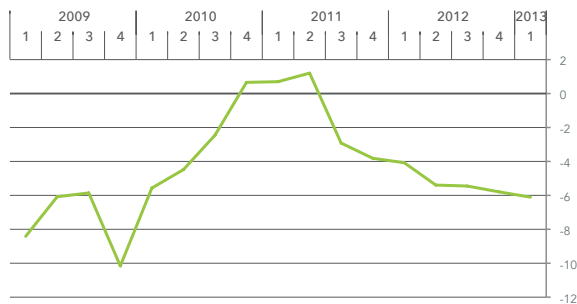
El sector terciari ha experimentat una disminució en el nombre de persones ocupades superior a la dels altres sectors d'activitat, tot i que el nombre d'ocupats també és negatiu en els altres grups. Això fa que, en termes absoluts, els serveis augmentin el seu pes relatiu en el nombre total dels ocupats, malgrat la forta disminució que han experimentat.

La crisi, que es va estendre a finals del tercer trimestre de l'any 2008, va tenir les seves primeres conseqüències sobre l'ocupació en la construcció i en la indústria; posteriorment, el nombre d'ocupats va remuntar en el sector industrial, per disminuir a partir de 2012. En aquesta dinàmica, l'evolució de l'ocupació en els serveis es mantenia en uns termes de moderació, encara que amb una clara línia a la baixa, però el primer trimestre de 2013 la caiguda ha estat molt superior. Això determina la forta disminució absoluta del nombre d'ocupats i explica l'elevat nombre d'aturats.

Des de principis de 2009, l'àrea ha perdut ocupació de manera constant, exceptuant el darrer trimestre de 2010 i els dos primers de 2011. En la resta de períodes la taxa de variació ha estat clarament negativa, principalment el 2009 i els dos primers trimestres de 2010, que va moderar la seva caiguda, per tenir uns valors similars a la disminució que s'observa per al 2012 i el primer trimestre de 2013. La incidència sectorial d'aquesta dinàmica ha anat canviant: de la incidència de la construcció i indústria abans de 2011 s'ha anat afirmant el descens del sector terciari per al 2013.

L'ocupació comarcal en dades de la Seguretat Social

Variació interanual de l'ocupació

En la valoració de les variacions interanuals d'afiliats a la Seguretat Social i centres de cotització per al primer trimestre de 2013, cal assenyalar el descens important que s'ha donat a tots els sectors d'activitat i en totes les comarques, amb l'excepció de l'agricultura al Baix Penedès. Els descensos relatius més importants han tingut lloc a la Conca de Barberà, per la caiguda de la indústria i la construcció, i a la Ribera d'Ebre, principalment en la indústria i la construcció, però també en els serveis.

Variació interanual del nombre d'ocupats (març 2013)

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total
Alt Camp	-7,82	-2,16	-15,88	-3,89	-4,32
Baix Camp	-4,59	-1,25	-12,32	-0,57	-1,82
Baix Penedès	1,54	-2,51	-13,64	-2,39	-3,47
Conca de Barberà	-2,58	-8,90	-14,95	-3,65	-7,11
Priorat	-5,01	-4,91	-12,21	-2,54	-4,63
Tarragonès	-11,49	-1,30	-13,09	-1,20	-2,19
Camp de Tarragona	-5,39	-2,28	-13,19	-1,36	-2,58
Baix Ebre	-4,43	-7,02	-19,80	-3,13	-5,61
Montsià	-2,12	-10,87	-21,24	-2,04	-5,89
Ribera d'Ebre	-4,22	-14,95	-19,33	-10,64	-11,81
Terra Alta	-4,02	-6,27	-13,73	-1,99	-5,04
Terres de l'Ebre	-3,59	-9,33	-19,61	-3,52	-6,35
Província de Tarragona	-4,42	-3,64	-14,69	-1,72	-3,29
CATALUNYA	-3,47	-4,80	-14,75	-2,15	-3,46

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Seguretat Social

Al Camp de Tarragona, amb xifres de disminució inferiors a la mitjana catalana, les àrees menys afectades han estat el Baix Camp i el Tarragonès, tot i la forta disminució de la construcció.

A les Terres de l'Ebre, la construcció ha caigut amb dos dígitos en totes les comarques, igual que a la resta de la província i al conjunt català, i el més específic per a l'àrea ha estat, al marge de la construcció, el fort descens de la Ribera d'Ebre en indústria i serveis, i el del Montsià en indústria.

Els centres de cotització també han disminuït per a tots els sectors d'activitat en les dues àrees del territori, en valors similars al conjunt català, per bé que cal ressaltar la menor davallada en els serveis.

Variació interanual dels centres de cotització (març 2013)

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total
Alt Camp	-2,44	-3,90	-14,63	-1,61	-3,50
Baix Camp	-5,88	-7,13	-10,88	0,31	-1,75
Baix Penedès	0,00	-5,93	-12,86	0,00	-2,06
Conca de Barberà	0,00	-12,40	-13,95	0,89	-3,56
Priorat	-21,43	-1,09	-22,22	0,00	-3,58
Tarragonès	-16,67	-5,92	-9,97	-0,28	-1,65
Camp de Tarragona	-6,60	-6,22	-11,35	-0,12	-1,97
Baix Ebre	-6,49	-7,21	-13,11	0,21	-2,51
Montsià	-5,66	-0,41	-17,39	1,45	-1,08
Ribera d'Ebre	0,00	-16,67	-19,79	-3,62	-7,14
Terra Alta	42,86	-3,28	-9,68	-1,34	-2,26
Terres de l'Ebre	-3,23	-4,93	-15,02	0,15	-2,50
Província de Tarragona	-5,11	-5,88	-12,28	-0,06	-2,09
CATALUNYA	-0,87	-5,35	-13,04	-0,99	-2,68

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Seguretat Social

Les xifres per comarques ens assenyalen la forta caiguda a la Ribera d'Ebre, la Conca de Barberà, el Priorat i l'Alt Camp, les quatre comarques de l'interior, un descens molt determinat per la construcció i en dues de les comarques per la indústria.

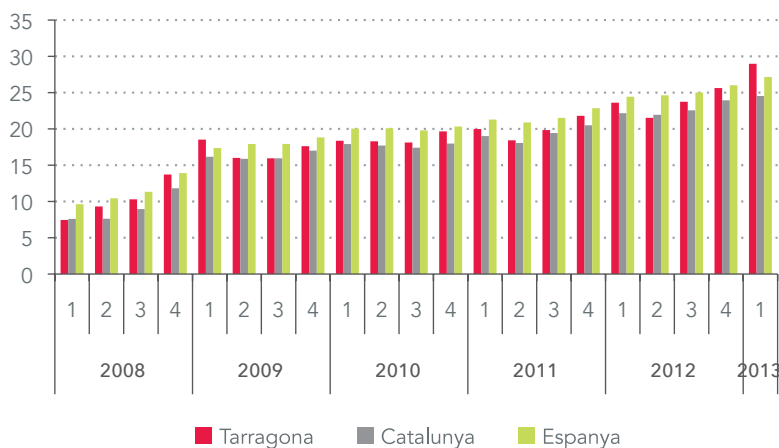
2. ELS ATURATS

Taxa d'atur. Primer trimestre

	Tarragona	Catalunya	Espanya
2008	7,44	7,60	9,63
2009	18,52	16,16	17,36
2010	18,37	17,91	20,05
2011	19,98	19,01	21,29
2012	23,61	22,16	24,44
2013	28,98	24,53	27,16

Font: elaboració pròpia a partir de l'EPA

Taxa d'atur

Els aturats. Anàlisi sectorial. Primer trimestre

	TOTAL	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Llarga durada 1ª ocupació
Milers						
2009	79,20	4,50	8,00	19,00	30,80	17,00
2010	74,00	3,20	6,40	13,10	20,20	31,00
2011	82,70	1,80	4,90	12,60	24,40	38,90
2012	98,20	7,30	4,80	8,00	31,40	46,70
2013	121,70	2,80	6,60	6,50	41,60	64,10
Taxa d'atur	TOTAL					
2009	18,52	24,46	12,21	28,27	11,87	12,15
2010	18,38	16,58	10,63	25,79	8,36	11,56
2011	19,98	8,04	7,36	27,88	10,13	10,58
2012	23,61	32,88	7,80	21,00	12,69	13,94
2013	28,98	15,91	11,07	20,06	16,89	16,18
Distribució	TOTAL					
2009	100	5,68	10,10	23,99	38,89	21,46
2010	100	4,32	8,65	17,70	27,30	41,89
2011	100	2,18	5,93	15,24	29,50	47,04
2012	100	7,43	4,89	8,15	31,98	47,56
2013	100	2,30	5,42	5,34	34,18	52,67

Font: elaboració pròpia a partir de l'EPA

La taxa d'atur ha augmentat en més de cinc punts en comparació amb la taxa interanual del primer trimestre de 2013 a les comarques del Camp i de l'Ebre. Aquesta taxa és més de quatre punts superior a la mitjana catalana i prop de dos punts a la del conjunt de l'Estat espanyol. Una dinàmica similar solament s'havia manifestat a la zona en el període immediat a la crítica situació que s'havia generat en l'activitat econòmica a principis del 2009. Des d'aleshores s'havien donat oscil·lacions a l'alça d'aquesta taxa, però les xifres s'han tornat a desbocar l'any 2012 i el primer trimestre de l'actual exercici.

El nombre de persones aturades a les comarques del Camp i de l'Ebre ha superat les 120.000, amb un increment d'unes 25.000 persones el darrer trimestre. La taxa d'atur incideix en major mesura sobre la construcció, que des del 2008 s'ha mantingut sempre superior al 20%, però també en els serveis, amb un ascens continuat els tres darrers exercicis. Així, el primer trimestre del 2013 el sector servei ha tingut un increment interanual de 4,20 punts, mentre que a la indústria ha estat de 3,37; en canvi, a la construcció ha disminuït (tot i la taxa és molt elevada), igual que en l'agricultura.

Mentre el pes dels aturats de llarga durada que cerquen primera ocupació sobre el nombre total representava el 21,46% del primer trimestre de 2009, en aquests moments significa el 52,67%. El seu increment ha estat espectacular, ja que si des de principis de 2009 fins al període actual el nombre d'aturats a la demarcació ha augmentat en 42,5 milers de persones, els de llarga durada o els que cerquen la primera ocupació ho ha fet en 47,1 milers.

Podem assenyalar que el fort increment de l'atur a l'àrea es deu a aquests col·lectius de persones, fet que genera un greu problema social, per la menor transferència que reben en la seva situació d'aturats i per les dificultats econòmiques que implica, no solament de caiguda de demanda interna, sinó principalment de perspectives futures d'ocupació. El mercat de treball de l'àrea no ha pogut donar resposta a aquesta situació, la qual es veu agreujada per la disminució de l'ocupació i el manteniment dels actius.

3. L'ÍNDEX DE PREUS AL CONSUM (IPC)

L'índex de preus al consum. Març 2013

Base 2011	Tarragona	Catalunya	Espanya
Índex general	103,692	104,271	103,507
Aliments i begudes no alcohòliques	104,177	104,638	104,167
Begudes alcohòliques i tabac	110,868	111,018	111,002
Vestit i calçat	96,154	94,859	95,139
Habitatge	106,96	107,218	106,567
Parament de la llar	101,082	103,029	101,644
Medicina	111,451	111,668	110,314
Transports	105,170	105,759	105,773
Comunicacions	95,225	95,20	95,275
Esbarjo i cultura	100,785	102,278	102,102
Ensenyament	114,802	117,642	112,696
Hotels, cafès i restaurants	102,438	101,862	100,889
Altres béns i serveis	104,766	105,606	104,548
Variacions interanuals %			
Índex general	2,3	3,0	2,4
Aliments i begudes no alcohòliques	2,4	2,7	2,6
Begudes alcohòliques i tabac	8,4	8,3	8,1
Vestit i calçat	0,1	0,2	0,0
Habitatge	4,1	4,8	4,3
Parament de la llar	0,1	1,9	1,3
Medicina	11,7	14,5	12,9
Transports	0,1	0,5	0,7
Comunicacions	-2,0	-2,0	-1,9
Esbarjo i cultura	1,6	2,4	2,3
Ensenyament	12,5	14,5	10,4
Hotels, cafès i restaurants	1,5	1,2	0,7
Altres béns i serveis	2,8	3,6	2,9

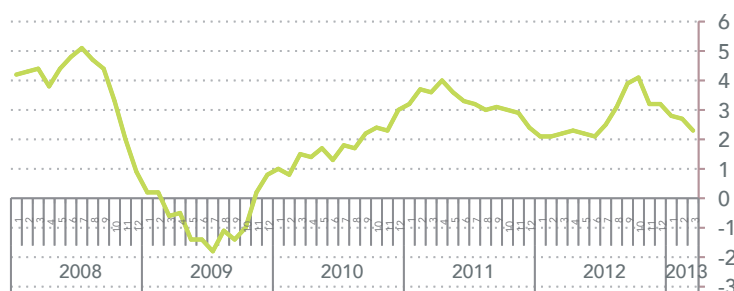
Font: INE

La variació dels preus al consum s'ha moderat els darrers mesos a la zona, com a conseqüència de la caiguda de la demanda interna, que ha absorbit, per reorientar la despesa, els forts augments fiscals i de taxes de l'exercici de 2012, i les variacions del preu dels carburants i transports. Els principals increments de l'índex base 2011 s'han donat en begudes alcohòliques, medicina i ensenyament, i en segon terme, en transports i en aliments i begudes no alcohòliques, així com en altres béns i serveis. L'indicador a la zona és una mica inferior al conjunt català i superior a l'espanyol.

Si considerem les dades de variació interanual, convé assenyalar el fort augment dels tres grups indicats anteriorment, que han estat els que durant el 2012 han experimentat un increment superior, mentre que se situen per sobre de l'indicador de la variació general interanual — al marge d'aquests tres grups— els aliments i begudes no alcohòliques, l'habitatge i altres béns i serveis. D'altra banda, cal ressaltar en dada interanual la moderació en l'indicador de transports (efecte de la baixada dels productes energètics el darrer mes), el vestit i el calçat, i l'índex a la baixa de comunicacions. En dades interanuals, la variació de preus a l'àrea ha estat molt més continguda que la del conjunt català i menor que l'espanyol.

El gràfic de les variacions interanuals mensuals de l'indicador dels preus al consum des de principis de 2008 permet valorar el canvi de trajectòria a partir de 2009. Les causes s'han de buscar en l'ensorrament de la demanda interna, que es recupera a poc a poc per situar-se en alguns moments en un 2% i en molts mesos en un 4%. Això s'explica per l'increment d'impostos i taxes i dels productes energètics, essencialment derivats del petroli i electricitat, és a dir, per preus reglats abans que per impuls de la demanda

Variació IPC de Tarragona dades interanuals mensuals

4. L'OFERTA EMPRESARIAL I EL CRÈDIT

L'oferta empresarial i la seva variació anual

	Total	Societats anònimes	Altres societats	Persones físiques
2012	53.253	1.383	24.235	27.635
2011	54.534	1.438	24.501	28.595
2010	55.914	1.411	24.641	29.862
2009	56.915	1.445	24.711	30.759
2008	58.973	1.479	25.219	32.275
Variació interanual				
2011-12	-2,35	-3,82	-1,09	-3,36
2010-11	-2,47	1,91	-0,57	-4,24
2009-10	-1,76	-2,35	-0,28	-2,92
2008-09	-3,49	-2,30	-2,01	-4,70

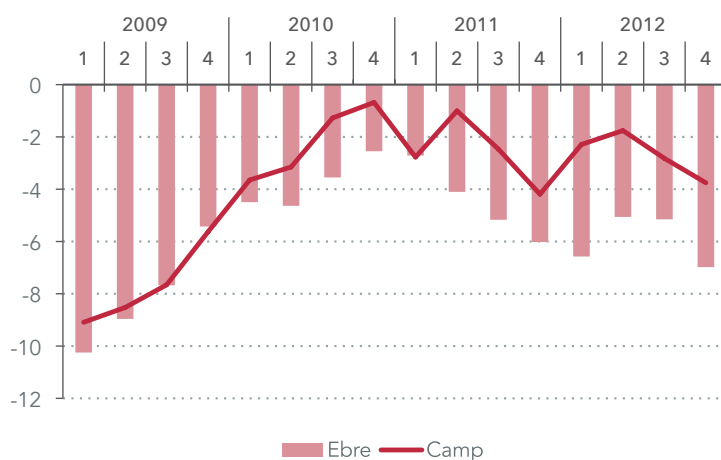
Font: INE

La variació de l'oferta empresarial per nombre d'assalariats

	D'1 a 5	De 6 a 19	De 20 a 49	De 50 a 99	Més de 100
2012	84,88	68,94	62,16	74,58	73,33
2011	85,71	73,98	69,89	80,00	80,46
2010	90,41	77,83	74,97	77,08	84,14
2009	94,01	89,21	84,74	86,67	91,03
2008	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: INE

Variació interanual afiliats a la seguretat social

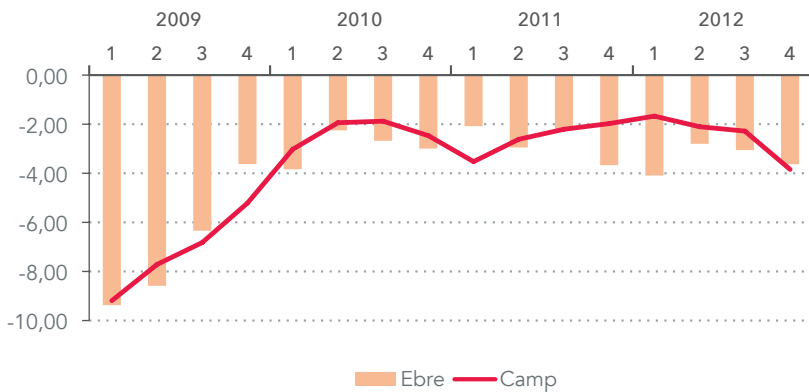

Des de l'any 2008 s'han perdut més del 10% de les unitats productives existents. La caiguda relativa ha afectat dos tipus d'empreses: d'una banda, les societats anònimes, que ens assenyalen una oferta empresarial d'una certa estructura, i d'una altra, les persones físiques i els treballadors autònoms, que han trobat una sortida a les elevades xifres d'atur continuant o muntant una empresa. La disminució relativa dels indicadors afecta en gran manera l'any 2012, amb caigudes relatives superiors a la d'anys anteriors, amb l'excepció de la variació entre 2008 i 2009, quan va començar la crisi econòmica.

Si considerem l'oferta empresarial segons el nombre d'assalariats, podem observar que on més ha disminuït el nombre d'empreses ha estat en les de 20 a 49 treballadors, i després entre les de 6 a 19. Per tant, s'ha afectat a la baixa en totes les activitats, però les de menor grandària han estat les principals afectades, cosa que incideix de manera molt clara sobre els indicadors d'ocupació.

La pèrdua de teixit empresarial genera una disminució d'ocupació important a l'àrea. Un altre indicador que assenyalava aquesta dinàmica és el d'afiliats i centres de cotització a la Seguretat Social, que podem detallar per a les dues grans àrees territorials dins de la província de Tarragona. D'una banda, observem que el descens del nombre de treballadors ha estat molt més acusat a les Terres de l'Ebre que al Camp de Tarragona, i que aquesta disminució s'ha intensificat des del segon trimestre de 2011, principalment a la zona de l'Ebre l'últim trimestre de 2012. Pel que fa als centres de cotització, constatem una variació molt similar, tot i que es detecta una caiguda més gran a la zona del Camp fins a meitat del 2011, per agreujar-se a partir d'aleshores a les Terres de l'Ebre. Cal considerar que el major moviment proporcional d'assalariats cap a treballadors autònoms a les Terres de l'Ebre que al Camp ha portat a aquesta dinàmica. Això comporta frenar d'entrada l'augment de l'atur, però en una crisi massa llarga no permet mantenir de la mateixa manera les estructures empresarials. En els dos gràfics que fan referència a aquests indicadors es pot observar la forta disminució en les dues àrees a final de 2012.

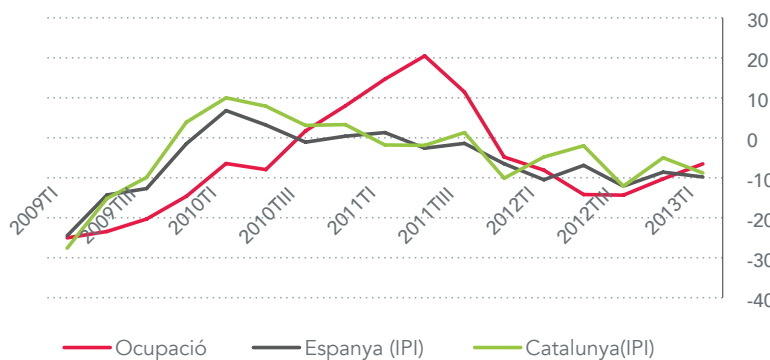
Variació interanual dels centres de cotització de la Seguretat Social

Font: INE

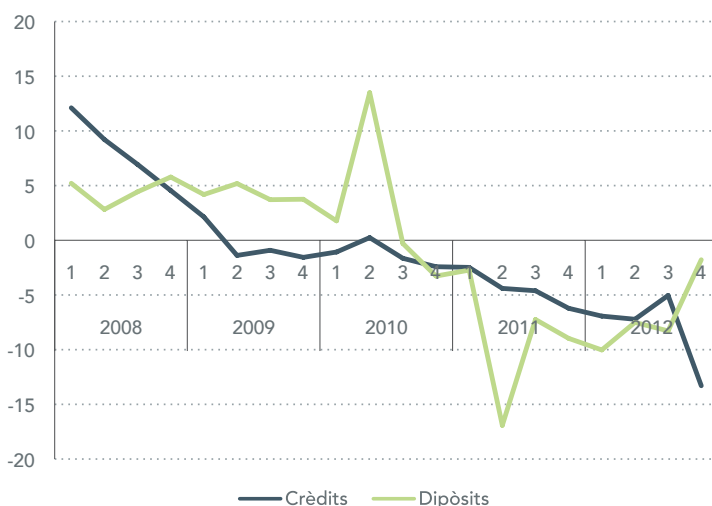
El sector industrial és el que en determinats moments ha fet front a la caiguda del mercat interior a través de l'exportació, tot i que aquesta caiguda és molt forta i no totes les empreses poden exportar. En el gràfic es pot veure com, després del fort descens interanual de l'ocupació l'any 2009, aquesta es va anar recuperant, a mesura que s'incrementava l'índex de producció industrial (IPI), i va continuar augmentant tot i l'estancament de l'IPI, per caure en picat, en dades interanuals, a meitats de 2011. Posteriorment va anar disminuint de manera similar que ho feia l'indicador de producció industrial durant el 2012 i el primer trimestre de 2013.

Índex de producció industrial (IPI) i ocupació a Tarragona

La reordenació a la baixa de l'estructura productiva s'aprecia per la caiguda del nombre d'empreses, la pèrdua de ritme en l'ocupació i producció industrial i la necessitat de confiar en l'exportació, la qual cosa indica que l'actual situació de l'economia de l'àrea es troba clarament condicionada per la caiguda del crèdit. En el gràfic adjunt sobre l'evolució d'aquest indicador des del 2008 es mostra amb dades trimestrals que la variació dels crèdits va clarament a la baixa. Aquesta situació s'aguditza el darrer trimestre de 2012, amb una caiguda interanual important de l'indicador, fet que dificulta el funcionament de les empreses per manca de circulat i disminueix les expectatives d'inversió.

Variació interanual crèdits i dipòsits

Quan situem la variació dels dipòsits en el mateix gràfic podem observar que registren una dinàmica similar amb puntes de dipòsits, molt condicionades per la rendibilitat dels actius, moviments que ens assenyalen canvis en les perspectives d'estalvi. En el darrer trimestre de 2012 es manifesta una variació oposada de crèdits i dipòsits. Això ens pot explicar que hi ha el perill d'instal·lar-nos en una manca de perspectives d'inversió.

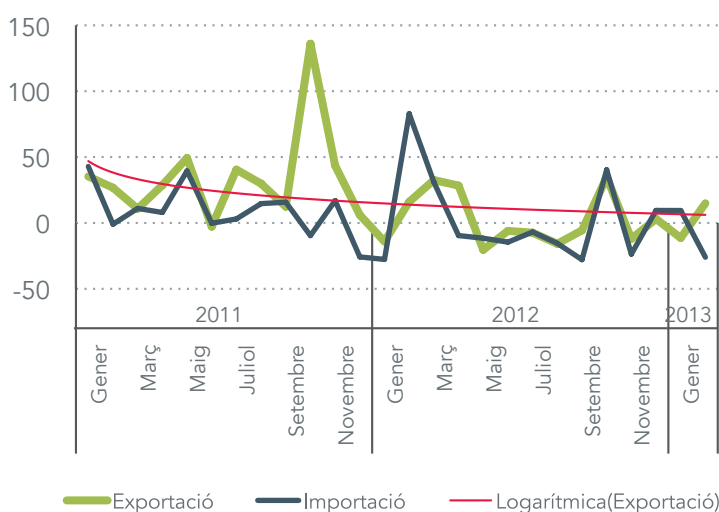
5. EL COMERÇ EXTERIOR

Variació interanual exportacions importacions (gener-febrer 2013)

	Tarragona	Catalunya	Espanya
Exportacions	1,16	1,36	5,03
Importacions	-9,50	-3,11	-2,36

Font: elaboració pròpia a partir de DGA

Variació interanual

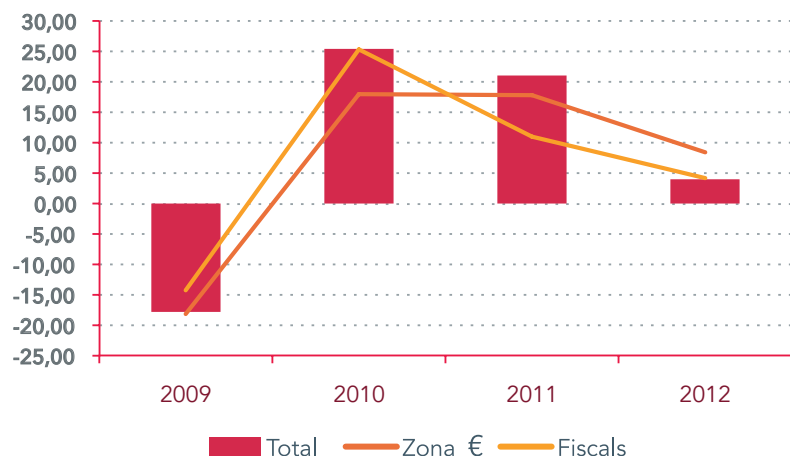

Variacions interanuals de les exportacions i les importacions de Tarragona

	2009	2010	2011	2012
Importacions	-14,90	19,91	-3,52	0,40
Exportacions	-17,82	25,43	21,05	3,99
Exp. zona €	-18,12	17,94	17,77	8,40
Exp. fiscals	-14,22	25,30	10,98	4,18

Font: elaboració pròpia a partir de DGA

Variacions interanuals de les exportacions

Durant els dos primers mesos de 2013 la variació interanual del comerç exterior de l'economia de l'àrea ha disminuït el ritme de creixement, fenomen que s'observava des de feia mesos, com es manifesta en el gràfic d'aquest indicador per als dos darrers anys a la zona. El creixement de les exportacions ha estat inferior a les del conjunt de Catalunya i Espanya els dos primers mesos de 2013. Per la seva banda, les importacions també han caigut més a l'àrea que a Catalunya i l'Estat.

Hem anat observant, en els darrers informes, que l'exportació era un indicador que donava a entendre el dinamisme d'una activitat industrial a la zona, la que davant la caiguda de la demanda interna cercava les seves vendes a l'exterior. Aquesta ha estat una realitat inqüestionable els darrers anys, que es manifesta per l'augment continuat de l'indicador, com es pot observar al gràfic des del 2010, després de la forta caiguda del 2009, però també s'observa la pèrdua del seu dinamisme. Donada la significació d'aquestes xifres, i principalment pel que fa a les exportacions, podríem considerar diversos aspectes dins del seu creixement:

- Les exportacions augmenten més que les importacions en conjunt anual des del 2010, la qual cosa és important en una àrea de tradició principalment importadora.
- L'àrea va diversificar les seves vendes a l'exterior el 2010 i el 2011, quan les exportacions totals van augmentar més que les de la zona euro. En canvi, durant el darrer exercici aquestes han augmentat més que el total.
- Les exportacions de les empreses amb domicili social a l'àrea (fiscals) van augmentar força l'exercici del 2010; a partir d'aleshores han anat alentint el creixement, tot i que el 2012 és superior a les totals.

De la consideració d'aquesta dinàmica, i entenent que les perspectives de creixement de la zona euro per al 2013 no són gaire positives, cal afirmar la continuïtat de l'impuls exportador, que el 2013, d'acord amb totes les perspectives, tornarà a ser determinant per al dinamisme de l'economia del país. La promoció i el suport del comerç amb l'exterior de l'àrea ha de considerar aquest doble aspecte: d'una banda, l'àmbit territorial de la zona euro i les alternatives a fora, i de l'altra, les diferències entre les empreses petites i mitjanes i les grans de la zona.